

Tettek és áldozatok, avagy új tudományág?

Ez év augusztusában tartották meg Zágrábban az V. nemzetközi viktimológiai szimpóziumot. Korábban Jeruzsálemben, Bostonban, Münsterben, majd Tokióban és Kiotóban szerveztek ilyen találkozót. A hatnapos zágrábi értekezletso-rozaton 50 ország képviselőjében mintegy 300 szakember vett részt és több mint 120 előadást tartottak. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a viktimológiának nevezett, az áldozatokkal foglalkozó és sokak által újnak tartott tudományterület iránt növekszik az érdeklődés, a vonatkozó kutatások egyre szélesebb körre terjednek ki.

Mi tulajdonképpen a viktimológia?

A második világháborút követő évtized vége felé egyre több, a bűnözés elvi kérdéseivel foglalkozó kutató érdeklődése fordult az áldozattá válás okainak és folyamatainak tanulmányozása felé. Arra a régen ismert tapasztalatra építettek, hogy bizonyos egyének meghatározott körülmények között nagy valószínűséggel válnak a bűncselekmények áldozataivá, sőt esetleg éppen kiváltói a büntett elkövetésének. Ennek a folyamatnak, a valószínű áldozat és a bűnelkövető közötti kölcsönhatásnak a lehetőség szerinti megelőzése, a veszélyeztetettség csökkentése viszont fontos társadalmi érdek.

Hamarosan a köztudatba is kezdett átmenni az az új szemlélet, mely szerint az áldozat nem feltétlenül „ártatlan és gyanútlan”, akit rajta kívül álló okok sodornak bajba. A tettes és a sértett kapcsolata nem mindig „fekete-fehér” jelenség, hisz a személyes sérelmet okozó bűncselekmények nem jelentéktelen részében a sértett fizikai vagy szóbeli, tudatos vagy tudattalan viselkedése, illetve mulasztása könnyíti meg, vagy éppen provokálja ki a bűncselekményt.

Az intellektuális jellegű tulajdon elleni bűncselekmények, így a csalások, szélhámosságok, sikkasztások sértettjeinek nagy többsége néhány személyiségvonás és magatartásmód vonatkozásában feltűnő hasonlatosságot mutat. Ilyenek a kritikátlan hiszékenység, a gyors befolyásolhatóság, a naiv mohóságra, a „kedvező alkalom” megragadására való beállítottság. Nemzetközi tapasztalat, hogy a legtöbb, személyek sérelmére elkövetett csalásos cselekmény könnyen átlátható és kivédhető lenne, ha a sértett tisztánlátását nem homályosítaná el az a vágy, hogy a kedvező alkalmat megragadva gyors és rendszerint szokatlan módon „jól járjon”. Az ilyen sértetti beállítódásra általában azok az emberek hajlamosak, akik döntéshelyzetekben vágyvezéreltek, mégpedig értelmi kontroll nélkül. A hasonló emberismerettel választják ki a megfelelő áldozatokat, akik hiszékenységük és mohóságuk folytán szinte felkínálkoznak számukra. Öntudatlanul bár, de nem-

ritkán éppen az áldozat adja a konkrét ötletet, az inspirációt, az ilyen típusú bűnelkövetésre beállított tetteseknek. A cselekmény így mintegy a tettes és áldozat „összjátékává” válik.

Az élet és testi épség elleni cselekmények vonatkozásában az áldozat szerepe szintén gyakran jelentős. Az emberölést, valamint a súlyos testi sértések tekintélyes részét világszerte nem idegenek és nem is közömbös ismerősök, hanem a tetteszel szorosabb kapcsolatban állók terhére követik el. Ezek az áldozatok, illetve sértettek gyakorta maguk is aktív szerepet játszottak abban a konfliktushelyzetben, amely a bűncselekmény előtörténetét képezte. Sokszor fordul elő, hogy az áldozat hosszú időn keresztül megalázó, feszültséggel teli helyzetet produkál. Az ilyen típusú tettes-áldozat kapcsolatban fordul elő azután, hogy az ún. provokáló áldozat addig élezi a feszültséget, amíg a pohár ki nem csordul . . .

Ez természetesen csak egyik típusa az áldozatok bűncselekményt előmozdító magatartásának. Már a korai vizsgáldások is világossá tették, hogy nem lehet valamiféle uniformizált áldozati típusról beszélni. Az áldozatok igencsak különböznek egymástól — eltekintve attól, hogy természetesen alkalmilag bárki válhat bűncselekmény vagy baleset áldozatává —, részben a személyiségükben rejlő beállítódásban, részben azokban a helyzeti adottságaikban, melyek az áldozattá válást megkönnyítik. Ezek együttesét nevezik a kutatók viktimizációnak, azaz az áldozati kockázat jelenségének. Sokan vélekednek úgy, hogy ez a jelenség tanulmányozható, tudományos módszerekkel kutatható, előre jelezhető. Az összegyűlt tapasztalatok tömegéből ugyanis le lehet vonni néhány törvényszerűséget, az áldozattá, illetve sértetté váláshoz vezető helyzetek megjósolhatók. Bizonyos típusú személyiség, bizonyos típusú szituációban nagy valószínűséggel válhat sértetté. E szemléletnek az a gyakorlati jelentősége, hogy a veszélyhelyzetek tudatosításával a valószínű sértettek várható magatartását talán korrigálni lehet, s ez csökkentheti a súlyos sérelmet okozó bűntett bekövetkezését.

A viktimológusok abból indulnak ki, hogy minden egyénnek joga van ismereni azokat a veszélyeket, amelyek rá társadalmi helyzete, foglalkozása, fizikai és pszichikai állapota folytán esetleg hárulnak. Ilyen áldozati kockázati csoportokat képeznek például az *alkoholból, vagy más okból kifolyólag tudatbeszűkülte állapotban levők, az idősebbek* (különösen a vagyon elleni bűncselekmények vonatkozásában), *a gyermekek és serdülők* (főleg szexuális cselekmények tekintetében), *testi vagy szellemi korlátozottságuknál fogva a csökkent védekezési képességgel rendelkezők, bizonyos hatósági funkciókat betöltők pl. rendőrök, rendészek, büntetés-végrehajtók, banktisztviselők, pénzkezelők* (leginkább erőszakos bűncselekmények szempontjából). Bár ezek a felsorolások önmagukban közhelyszerűen hatnak, a viktimológia tovább megy, felméréseket végezve konkrétizál. Nem ritkán sok ezer esetből vonják le a tanulságokat a sértetti oldalról alkalmazható bűnmegelőzésről, illetve a sérelem csökkentésére ajánlott viselkedésminták kidolgozásáról.

Az áldozatokkal foglalkozó kutatásoknak a fentiekén kívül a bűncselekmények felderítése során is nagy gyakorlati jelentősége van. A nyomozásban részt vevő szakemberek körében közismert, mennyire elősegíti a felderítést mindannak a ténynek az ismerete, mely az áldozati oldalhoz kapcsolódik.

Az elmondottak távolról sem jelentenek újat. Már a múlt században, a kriminológiai kutatások megindulását követően foglalkozni kezdtek a kutatók az áldozat személyiségével és szerepével a kriminalisztikában. Az ilyen vizsgáldások azonban a kriminológiának és társtudományainak akkori fejlettségi szintje miatt nem voltak képesek sem a tettesek és áldozataik kapcsolatának sokoldalú vonatkozásait feltárni, sem az ezekből hasznosítható gyakorlati következtetéseket levonni. Az áldozatokkal kapcsolatos kérdések tanulmányozása csak napjainkban kezd megérni ahhoz, hogy a bűnmegelőzésben és a bűnüldözésben kamatoztatható legyen.

A háromévenként más-más országban megtartott nemzetközi viktimológiai szimpóziumok azt a célt szolgálják, hogy az e téren szerzett nemzeti tapasztalatok kicserélődhessenek, hogy a vonatkozó kutatások eredményei széles körben ismertté váljanak, hogy az alkalmazott módszerek helyessége megvitatásra kerüljön. Sajnálatos azonban, hogy e tanácskozások — véleményem szerint — csak kis mértékben képesek a gyakorlat igényeit kielégíteni. Ennek okát alapvetően abban látom, hogy a figyelemmel kísért öt szimpózium során, egyre nagyobb teret foglalnak el azok a kutatások, melyek nem az eddig tárgyalt témakörrel, a kriminalitás áldozati vonatkozásaival foglalkoznak, hanem az általános áldozattan igaztatásában olyan területekre kalandoznak, melyeknek tudományos megközelítése felettébb bizonytalan, az esetleges eredmények gyakorlati hasznosíthatósága pedig igencsak kétséges.

Mi történt a korábbi kongresszusokon?

Már az első két találkozón — 1973-ban Jeruzsálemben és 1979-ben Bostonban — erőteljes felhanggal fogalmazódott meg, hogy a viktimológiának nemcsak a bűncselekmények áldozataival kell foglalkoznia, hanem túl az ún. kriminálviktimológián, „minden áldozatok tudományává” kell válnia. Ezt a koncepciót természetesen sokan vitatták, de a beszámolók többsége is cáfolta, hisz zömük kriminológiai módszereket alkalmazó és bűnügyi tudományok keretei között elhelyezkedő vizsgálatra vonatkozott.

A kriminálviktimológia ekkor még gyakorlatilag egyeduralkodó volta természetesen nem jelentette azt, hogy a kutatók kizárólag a bűncselekmények áldozatainak természetrajzával, a bűncselekményi helyzet áldozati-dinamikájával, valamint az említett megelőzési kérdésekkel foglalkoztak csupán. Bostonban például már sok szó esett az áldozat szerepéről a büntetőeljárás bírói szakaszában, az áldozat kártalanításának lehetőségeiről általában, a társadalom viszonyáról az áldozathoz, végül az áldozat jogi eszközökön túlmenő védelméről is. Megjelenik az úgynevezett intézményes viktimizáció fogalma, melyen egész embercsoportok áldozati helyzetbe kerülése értendő. Már ekkor is több referátum említi a hatalmi visszaélések, a környezetszennyezés, a büntetésvégrehajtási rendszerek áldozatait, a megkárosított fogyasztókat és így tovább.¹

Az intézményes viktimizációval foglalkozó beszámolókkal kapcsolatban már ekkor felvetődött az az aggály, hogy a vonatkozó vizsgálatok nagyrészt spekulatív jellegűek — csekély bizonyító értékkel bírnak és a konkrétságra törekvő kriminálviktimológiai kutatásokkal szemben alig van gyakorlatilag hasznosítható vonatkozásuk. Már az 1979-es NSZK-beli, münsteri tanácskozások ezt mutatták. A klasszikus kriminálviktimológiai témák mellett szép számmal hallhattunk itt eddig szokatlan vizsgálatokról szóló beszámolókat, így például, hogy milyen képzet alakul ki az áldozatokról a rendőrök körében, hogyan lehetnek magas beosztású államhivatalnokok áldozattá, miképp ábrázolják az áldozatokat filmen és televízióban. Tovább terebélyesedett „az áldozatok a büntető jogszolgáltatási rendszerben” téma körébe vágó hozzászólások sora anélkül, hogy értékelni lehetett volna a korábbi azonos tárgyú kutatások gyakorlati hasznosítását. Ennek ellenére olyan nem érdektelen kutatásokról is beszámoltak, mint a rendőrségi bántalmazások kérdése, s előadás hangzott el „hogyan válik áldozattá a vádlott?” témában is. Megjelent, és a további szimpóziumokon is divatos téma maradt a tús-

1. Részletes ismertetés A mai polgári viktimológia helyzete két nemzetközi szimpózium tükrében c. tanulmányban. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1978.

szedés és az emberrablás kapcsán a tettesek és az áldozatok viszonyának vizsgálata, mely preventív magatartássémák javaslatával a praktikus célszerű referátumok sorához tartozott.²

Három évvel később, 1982-ben Tokióban és Kiotóban tartották a negyedik viktimológiai szimpóziumot. Japánban fejlettek a viktimológiai kutatások, ugyanakkor széles körű programok működnek a sértettek megsegítésére, az áldozatok kártérítésére. Az ezeket ismertető, valamint a kriminálviktimológia konkrét kutatásaira támaszkodó előadások négy fő szekcióban folytak, s az alábbi tanulságokkal szolgáltak.

Az első szekció általános, elvi kérdésekkel foglalkozott, mint például a viktimológia fejlődése, kapcsolata a bűnügyi tudományokkal, az áldozat jogi státusa. Ezek nem sokat adtak hozzá eddigi ismereteinkhez.

A második, az empirikus kutatásokkal foglalkozó ülészak már előbbre vitte a tapasztalatcserét. Itt kaptak helyet az olyan referátumok, melyek az áldozatok típusaival, az áldozat és a tettes közötti viszonyal, az ún. rejtett bűnözés sértetti oldalával foglalkoztak. Az utóbbi témakörön belül például vizsgálták annak okait, miért nem fordul sok áldozat a rendőrséghez. De szóltak referátumok a börtönökben elkövetett gyilkosságok, illetőleg a gépjárműbalesetek áldozatairól is. A harmadik szekcióban kísérlet történt a kutatási módszerek kultúrközi összehasonlítására, olyan örökzöld viktimológiai témák kapcsán, mint az asszonyok családon belüli bántalmazása. Aztán szó volt arról, hogy egyes tőkés országokban mind a büntetőeljárás, mind pedig a büntetésvégrehajtás elembertelenedik. Az USA börtöneiben pl. — a kutatók álláspontja szerint — az öngyilkosság állandó tényező, az egészségügyi ellátás elégtelen, a szenvedélybetegségekben és személyiségzavarokban szenvedő elítéltek terápiás kezelése nem megoldott, a börtönök életét pedig igen kevés kriminológus ismeri igazán.

A negyedik előadás csoport tematikája kifejezetten operatív jellegű volt: az áldozatokkal való társadalmi bánásmód, a tanácsadás, az áldozatot segítő programok az állami kártérítés lehetőségeit elemezték itt. Meg kell említenünk, hogy komoly erőfeszítéseket tesznek az USA-ban, Kanadában, Japánban — inkább társadalmi, mint állami síkon — a bűncselekmények áldozatainak intézményes támogatására. A kanadaiak pl. egy kiadványt is megjelentettek, mely a bűncselekmények áldozatainak jogait és a részükre rendszeresített szolgáltatásokat ismerteti. Bár a negyedik találkozó nagyszabású és érdekes kutatást tett közkincsé, az a benyomásunk alakult ki, hogy a viktimológia eredményeinek gyakorlati megvalósítása területén csak szerény előrelépés történt a megelőző években, s az is csak a viktimológia eredeti, szűkebb szférájában, a kriminálviktimológiában. Sok kutató elvi eredményként könyveli el, hogy már egyetlen szakember sem vitatja az áldozati meghatározottság tényét, vagyis azt, hogy nem véletlen: ki, mikor és milyen cselekmény, illetve elkövető áldozatává válik. Ez azonban a dialektikus gondolkodó kriminológusok előtt mindig is ismert volt. Úgyszintén az is — amit a szimpózium referátumai kézzelfoghatóan élénk tártak —, hogy nem beszélhetünk általános viktimológiáról, mint a kriminológiától merőben független új tudományágról, mert ennek létjogosultságát ez a kongresszus sem tudta bizonyítani. A viktimológia a bűnözés áldozataival kapcsolatos — a kriminológia és kriminalisztika, valamint ezek társtudományainak eszköztárával dolgozó — kutatásokat, a sértettekre vonatkozó intézkedések előkészítését, a bűnmegelőzés áldozati szempontú kimunkálását jelenti.³

2. Lásd bővebben a Belügyi Szemle 1980. februári számában Raskó Gabriella: A harmadik nemzetközi viktimológiai szimpózium Münsterben c. írását.

3. A IV. nemzetközi viktimológiai szimpózium Japánban. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1984.

Az ötödik, zágrábi szimpózium

A bevezetőben említett részvételi és témabeli gazdaság végül is inkább mennyiségi, mint minőségi eredménynek bizonyult. A szervezők most már meg sem kísérelték a szerteágazó témát áttekinthető kategóriákra bontani, hanem válogatás nélkül — szinte minden referátumot elfogadva — a következő témacímek alá sorolták a beszámolókat: *elméleti kérdések a viktimológiában; kutatás és politika; az erőszak áldozatai; a szexuális erőszak; áldozattá válás a sportban; hagyományok, vallás és az áldozatok; igazságszolgáltatás és elégtételadás az áldozatok számára; az áldozattá válás megelőzése és az áldozatok segítése; a nemi erőszak; az asszonyok és a család a viktimológiában; a kártalanítás; bevándorlók és áldozatok; a balesetek áldozatai; a hátrányos helyzetűek mint áldozatok; áldozattá válás az orvostudomány hatására; a gyermekek helyzetével való visszaélés, a fiatalok mint áldozatok; a fasizmus áldozatai; a hatalommal való visszaélés áldozatai; a terrorizmus áldozatai stb.*

Már a pusztán felsorolásból is kitűnik, hogy az áldozatokkal foglalkozó kutatások egyre parttalanabbakká válnak, és hogy ezúttal teljesen elmaradt a korábbi szimpóziumokon legalább megkísérelt rendezői elv érvényesítése, a témakörök között több átfedés, ismétlés van. A referátumok meghallgatása, átnézése után úgy tűnik, szinte mindenki áldozat. A büntetőeljáráásban például nemcsak az áldozat szenved további károsodást, ún. másodlagos viktimizációt, hanem a tettes is (a büntetésvégrehajtás során, majd pedig a szabadulás után a társadalmi megbélyegzés révén). De áldozatok a sok káros hatásnak kitett büntetésvégrehajtási tisztviselők is és így tovább. Áldozat a turista, mert szokatlan helyzetbe kerülve védtelenné válik, áldozat a beteg, mert ki van szolgáltatva az embertől egyre elidegenedőbb orvostudomány kezében.

Az áldozatoknak ezt az áttekinthetetlen sokaságát egyesek megpróbálták csoportosítani, hangsúlyozva, hogy csupán a bűncselekmények áldozatainak száma a legtöbb országban mintegy tízszerese az ismert, regisztrált adatoknak. A csoportosítást kb. így lehetne körvonalazni: *a bűncselekmények áldozatai; a jogszolgáltatás áldozatai; a hatalmi és gazdasági visszaélések áldozatai, az intézményes viktimizáció, az üldöztetés, megkülönböztetés; az állami és egyéni terrorizmus; a közlekedési, ipari és egyéb balesetek; a természeti katasztrófák áldozatai; az éhezés áldozatai; a levegő- és környezetszennyezés áldozatai; a növekvő idegenforgalom, valamint a modern orvostudomány egyes módszereinek és betegellátási rendszereinek áldozatai, hogy csak a legjellegzetesebb típusokat emeljük ki.*

Ezek után nem meglepő, hogy a szimpózium programjának bevezetőjében a találkozó szervezője kijelenti: „A szimpózium feladata mindazok megsegítése, akik szenvednek, akik áldozattá váltak, vagy azzá válhatnak . . . Az utóbbi időben a világ sok országában történtek lépések a szokásos bűncselekmények áldozatainak megsegítésére, de ami a hatalommal való visszaélés áldozatait, a tömeges viktimizációt, a kínzásokat, a kisebbségek üldözését, valamint a súlyos gazdasági visszaélések áldozatait illeti, a helyzet riasztó.”

A zágrábi találkozó rendezőinek és résztvevőinek jó része elfogadta a viktimológiának mint minden áldozat tudományának művelését, szükségességét. A fent idézettek, valamint jó néhány felszólalás pozitív, elkötelezett jellegét tekintve úgy tűnik, hogy társadalmilag progresszív jelenségről van szó. A helyzet azonban mégsem egyértelmű, mégpedig azért nem, mert az egyre atomizáltabbá, tárgyát tekintve szinte a végtelenbe nyúlóvá váló kutatási terület szükségszerűen nélkülözi a tudományos vizsgálódás alapjait: az egységes és kontrollálható metodikát, a vizsgálat tárgyának világos meghatározottságát, elveszíti tudományos komolyságát, s ezzel esetleges gyakorlati hatékonyságát is.

Álljon itt ennek vázlatos érzékeltetésére érdekességként néhány olyan téma, melynél mind a tudományos objektivitás, mind a megbízható módszerek alkalmazásának lehetősége eleve kérdéses: nem beszélve a gyakorlati hasznosíthatóságról.

Több szenvedélyes hangú előadás és vita tárgya volt a művi abortusz. Felkavarta a szenvedélyeket a medicina körébe eső jó néhány új nézőpontú kérdésfeltevés. Így esett szó többek között ártalmas gyógyszerekről, kártékony pszichoterápiáról, az elektrosokk romboló hatásáról, az embereken végzett orvosi kísérletek áldozatairól, az euthanázia kérdéséről, valamint a modern orvoslás emberi jogokat és méltóságot sértő módszereiről. Terjedelmes előadások foglalkoztak az antiszemitizmussal és a nácizmus áldozataival, de ismertetés hangzott el Női áldozatok a Bibliában címmel is. Volt egy előadás, mely a tudományos és művészeti alkotások szerzőinek kizsákmányolásáról, áldozattá válásáról szólt.

Természetesen ezek a témák a maguk egészségügyi, politikai, kultúrtörténeti vagy szerzői jogi területükön igen érdekesek, éppúgy, mint azok a referátumok, melyek az AIDS és a nemi betegségek áldozataival, illetőleg a mazochista beállítódással mint viktimizációs jelenséggel foglalkoztak. De hasonlóan az olyan pszichológiai témákhoz, mint az elhagyottságérzés, a nők feltételezett általános hajlandósága az engedelmességre, a beleegyezésre, nehezen vizsgálhatók, mint viktimizációs tényezők és csak erőltetetten sorolhatók az áldozatokkal foglalkozó tematikába. Ezek az önmagukban értékes beszámolók oly mértékben kanyarodnak el a viktimológia sajátos arculatától, hogy annak egész létjogosultságát megkérdőjelezzik. Erre figyelmeztetett Donald Cressey is a tanácskozás nyitó előadásában.⁴ Ez idő szerint — mondta — a viktimológia nem nevezhető tudománynak, sokkal inkább program az emberi szenvedések csökkentésére, vagyis jelenleg a legkülönbözőbb nézetek, érdekek, ideológiák és kutatási metódusok szeszélyes egyvelege.

A viktimológiát a neves amerikai kriminológus is csak annyiban tartja tudománynak, amennyiben az a kriminológia módszereit alkalmazza. A minden áldozat tudományának művelői szerinte akkor sem kutatók, ha egyébként minden tiszteletet megérdemelnek, hisz a viktimológia nem önálló tudományterület, hanem a kriminológia része.

Ezt a nézetet támasztja alá még ez az általános viktimológiai szimpózium is. Azok az előadások szolgálták ugyanis valóban a nemzetközi tapasztalatcserét és azok hasznosíthatók gyakorlatilag, melyek kriminálviktimológiai természetűek. Ide értendők tehát a rablásokról, illetve ezek áldozatairól, az emberölések tettesei és áldozatai közötti interakciókról, valamint azokról a büntetőeljárás-jogi kérdésekről szóló beszámolók, melyek a nemzeti helyzetképek, sajátosságok felvázolásával lehetőséget adtak az áldozatok jogi helyzetének nemzetközi összehasonlítására.

A kriminológiai elemzéseknek az áldozat oldaláról is van gyakorlati jelentősége: hiszen minél többet tudunk meg a bűnözés okairól és körülményeiről, annál inkább képesek leszünk az áldozatok megvédésére. Úgyszintén igen hasznos az áldozat jogainak érvényesítése területén elől járó országok törvénykezési és intézményes megoldásainak ismerete a többi ország számára, mert a legtöbb nemzeti büntetőjog — a sok viktimológiai tanácskozás ellenére — ma még meglehetősen elhanyagolja az áldozat helyzetének rendezését. Igen tanulságos volt az NDK és az NSZK küldötteinek beszámolója. Mindkét német államban igen kidolgozottak az áldozat bírósági jogai.

4. Donald R. Cressey: Research Implications of Couflicting Conceptions of Victimology. University of California, Sta Barbara 1984.

A kriminológiával való egység szükségességét bizonyította a finn delegátus referátuma is, amikor hangsúlyozta, hogy az áldozatok érdekeit elsősorban a bűnmegelőzés minden téren való általános politikája szolgálja, ez pedig a szovjet tudományban és gyakorlatban lényegesen nagyobb teret kap, mint a nyugati országokban. Való igaz, erről nem szabad megfeledkeznünk, sem akkor, amikor az áldozatokkal kapcsolatos kutatások és a kriminológia viszonyát, sem akkor, amikor az ún. áldozatot segítő nyugati programok jelentőségét értékeljük. Az utóbbiak ugyanis csak igen kis mértékben tudják enyhíteni a súlyos kriminális fertőzöttséggel terhelt országokban a már bekövetkezett bűncselekmények utáni helyzetet.

Ugyancsak a finn delegátus mutatott rá arra a lényegi igazságra, hogy a magas és állandóan növekvő viktimizációt — kriminális és általános értelemben egyaránt — olyan társadalmi tényezők idézik elő, melyek az adott gazdasági és uralmi rendszer tartós függvényei. „A viktimológusok javaslatai a nemzetközi gazdasági-társadalmi realitást nem tudják legyőzni.” Tisztában kell lennünk azal, mondotta, hogy a tudomány csak egy eszköz a társadalmi cselekvéshez.

E korlátok ismeretében is komoly pozitívumként kell értékelnünk, hogy ez év augusztusában ötven ország képviselte magát a szocialista Jugoszláviában, többen, mint a hasonló találkozókön bármikor. Előremutató tényező az is, hogy a szimpózium elfogadott két határozattervezetet, egyet a nukleáris fegyverkezés elítéléséről, egyet pedig az emberiség elleni bűnök kivizsgálására hivatott nemzetközi bíróság felállításáról.

Dr. Raskó Gabriella